

Nikolaj Lipič, Vilko Kolbl

Vključenost starejših ljudi v izobraževanje

POVZETEK

Kakovost življenja je večdimenzionalni družbeno konstruiran koncept, ki ga determinirajo številni dejavniki, med katerimi je izobraževanje oziroma vseživljenjsko izobraževanje eden izmed ključnih. To še posebej velja za starejše ljudi, pri katerih glede na njihovo vključenost v izobraževanje ugotavljamo slabo udeležanje koncepta vseživljenjskega izobraževanja. Zato smo v okviru prispevka proučili vključenost starejših v izobraževanje v Sloveniji. Raziskava temelji na kvantitativnem metodološkem pristopu. V raziskavi smo uporabili enostavno slučajnostno vzorčenje. Podatke smo z anketiranjem zbirali v vseh dvanajstih slovenskih statističnih regijah za zadnje izbrano leto in zadnja tri izbrana leta. Sodelovalo je 378 anketirancev, starejših od 65 let. Podatke smo obdelali z relevantnimi metodami opisne in sklepne statistike. Na osnovi rezultatov raziskave ugotavljamo, da niti v zadnjem izbranem letu in niti v zadnjih treh izbranih letih ne obstajajo statistično značilne razlike v vključenosti v izobraževanje glede na spol in starost starejših. Ugotavljamo tudi, da obstajajo statistično značilne razlike v vključenosti starejših v izobraževanje glede na njihovo doseženo izobrazbo in višino mesečnega dohodka. Rezultati prispevajo k razumevanju okoliščin vključenosti starejših v oblike formalnega, neformalnega ali priložnostnega vseživljenjskega izobraževanja na ravni načrtovanja in implementacije politik in strategij izobraževanja starejših v Sloveniji. Na področju izobraževanja starejših, tudi v času soočanja z novim koronavirusom, to predstavlja prihodnje izzive in priložnosti za starejše ljudi, izobraževalne institucije, skupnosti, društva in ostale.

Ključne besede: starejši, izobraževanje, vseživljenjsko izobraževanje, izobraževanje starejših, vključenost.

AVTORJA

Dr. Nikolaj Lipič že nekaj let sodeluje s Socialno zbornico Slovenije kot zunanji sodelavec pri izvajanju projektnih aktivnosti in kot član strokovnega sveta zbornice. Strokovno in raziskovalno je kot predsednik Gerontološkega društva Slovenije usmerjen v delo s starejšimi v skupnosti – še posebej na področju vseživljenjskega izobraževanja vseh generacij v Sloveniji. Na Alma Mater Europaea – Evropski center, Maribor, je predavatelj na študijskih smereh socialna gerontologija, fizioterapija in zdravstvena nega.

Vilko Kolbl, mag., je generalni sekretar Socialne zbornice Slovenije. Vodil je več mednarodnih projektov s področja integracije migrantov, otrok in mladostnikov beguncev in migrantov ter otrok in mladostnikov brez spremstva. Prav tako je vodil tudi obsežen nacionalni projekt, v okviru katerega so izvajali interdisciplinarne

programe izobraževanja in osveščanja za obvladovanje demence v slovenskem okolju. V okviru socialnega varstva ima strokovne reference tudi s področja duševnega zdravja, dela s starejšimi in vodenja nevladne organizacije.

ABSTRACT

Inclusion of elderly in education

Quality of life is a multidimensional socially constructed concept, which is determined by many factors among which education/lifelong learning is one of the most important. This is especially true for the elderly, where, given their involvement in education, poor strategy implementation of lifelong learning can be found. Therefore, as part of the paper, involvement of the elderly in education in Slovenia was examined. Research is based on a quantitative methodological approach. Simple random sampling was used. Data was collected in twelve Slovenian statistical regions for last and past three selected years. 378 respondents over 65 years of age participated. Data was processed using adequate descriptive and statistical conclusion validity methods. Based on data analysis, there are no statistically significant differences in education participation according to gender and age of the elderly neither in the last selected year nor in the last three selected years. Furthermore, there are statistically significant differences in inclusion of the elderly in education according to their education and monthly income. Results contribute to understanding of conditions underlying inclusion of the elderly in forms of formal, non-formal or informal lifelong learning at the level of planning and policy and strategy implementation of education for the elderly in Slovenia. In the field of education for the elderly, even in the face of new coronavirus, this represents future challenges and opportunities for the elderly, educational institutions, communities, societies and others.

Key words: the elderly, education, lifelong learning, education for the elderly, inclusion.

AUTHORS

Dr. Nikolaj Lipič has been cooperating with the Social Chamber of Slovenia for several years as an external consultant in implementation of project activities and as a member of the Expert Council of the Republic of Slovenia at the Social Chamber of Slovenia. As the president of the Gerontological Society of Slovenia, he is professionally and research-oriented on work with the elderly in a community – especially in the field of lifelong learning of all generations in Slovenia. He is a lecturer in social gerontology, physiotherapy and nursing at Alma Mater Europaea, ECM.

Vilko Kolbl, M.Sc., is the Secretary General of the Social Chamber of Slovenia. He has led several international projects on integration of migrants, children and adolescents of refugees and migrants and unaccompanied minors. He led an extensive national project under which interdisciplinary education and awareness

programs for dementia management in Slovenian were implemented. In the context of social protection, he has professional references in the field of mental health, work with the elderly and running an NGO.

1 UVOD

V ospredju gerontoloških raziskav in raziskav drugih relevantnih ved, ki v ospredje strokovne in znanstvene pozornosti postavljajo starega človeka z vso kompleksnostjo njegovih potreb, je preučevanje koncepta kakovosti življenja v starosti. Kakovost življenja je večdimenzionalni koncept, ki ga determinirajo številni gradniki, med katerimi je izobraževanje eden izmed ključnih. Izsledki domačih in tujih raziskav kažejo, da je izobraževanje v razumevanju koncepta kakovosti življenja pomembno tudi za starejše. Pri tem se v izobraževalni praksi pogosto soočamo z različnimi oblikami in razsežnostmi izključenosti starejših iz izobraževanja. Prav zato se v tem prispevku osredotočamo na preučevanje dejavnikov vključenosti starejših v izobraževanje, kar je pomembno za načrtovanje prihodnjih politik in programov vseživljenjskega učenja starejših na lokalni, regionalni in nacionalni ravni.

Družbene spremembe predvsem v prejšnjem stoletju so izrazito vplivale na družbeni pomen in individualno percepcijo izobraževanja, kar je po White Riley in Riley (2000) v konceptiji idealnega tipa socialne strukture v generacijski perspektivi vodilo do paradigmatnega premika koncepta starostne diferenciacije h konceptu starostne integracije, kar pomeni, da je bilo v preteklosti izobraževanje domena le mlade generacije, srednja generacija je bila vključena v delo in stara generacija je »uživala« prosti čas. Razumevanje sodobnega in družbeno implementiranega koncepta starostne integracije pomeni, da naj se v življenju vseh treh generacij ves čas prepletajo izobraževanje, delo in prosti čas. To pa je izhodišče koncepta vseživljenjskega izobraževanja, ki je bilo torišče številnih evropskih političnih in strokovnih razprav na prelomu tisočletja. Evropska unija je takrat sprejela številne dokumente, usmeritve in agende, ki so žal vse prepogosto le na deklarativni ravni spodbujale razumevanje koncepta vseživljenjskega izobraževanja v perspektivi predvsem mlade in deloma srednje generacije. Implementacije koncepta vseživljenjskega izobraževanja na nacionalni ali evropski ravni na primeru stare generacije v praksi skoraj ni prepoznati. Po skoraj dveh desetletjih, ko bi pričakovali poglobljene strokovne ekspertize in znanstvene evalvacije o vključenosti in učinkih vseživljenjskega učenja na ravni posameznih generacij, ugotavljamo odsotnost razprave o vseživljenjskem izobraževanju starejših.

Prav zato nas je zanimalo, kako je z udejanjanjem koncepta vseživljenjskega izobraževanja pri starejši generaciji v Sloveniji na nivoju njihovega vključevanja v izobraževanje. Razne domače in tuje raziskave predstavljajo na eni strani dileme in protislovja vključevanja starejših v različne oblike formalnega, neformalnega

ali priložnostnega izobraževanja ter na drugi izobraževalne izzive in priložnosti za udeležence, izobraževalne institucije, skupnosti, društva in ostale. Z raziskavo smo želeli preučiti segment vključenosti starejših od 65 let v koncept vseživljenjskega izobraževanja. Zato smo si zastavili štiri hipoteze, s katerimi smo na osnovi zbranih in statistično analiziranih podatkov preverili, ali obstajajo razlike v vključenosti starejših v izobraževanje glede na spol, starost, izobrazbo in višino mesečnega dohodka. Te štiri dejavnike vključenosti starejših v izobraževanje smo izbrali, ker jih kot relevantne, a brez poglobljenih kvantitativnih analitičnih ugotovitev, izpostavljajo nekatere domače raziskave (Jelenc Krašovec idr., 2014; Kump, 2015), in ker smo te razlike v zadnjih letih zaznavali tudi pri evalviranju vključenosti starejših v izobraževalne programe in aktivnosti Socialne zbornice Slovenije in Gerontološkega društva Slovenije. Naša raziskovalna spoznanja nam bodo omogočila poglobljeno razumevanje pomena posameznega dejavnika v skupnih prizadevanjih za povečanje vključenosti starejših v izobraževanje v Sloveniji.

2 PREGLED LITERATURE

Vodilna os raziskovanja v okviru tega prispevka je proučiti vključenost starejših v izobraževanje, ki je eden izmed dejavnikov modela izobraževanja starejših. To ugotavljajo tudi Bračun Sova in drugi (2015), ki so poleg vključenosti v izobraževanje starejših prostovoljcev kot relevantni dejavnik identificirali tudi osebno motivacijo, pričakovanja in splošno razumevanje določenega projektne ozadja.

Po izobraževanju starejših smo v Sloveniji v evropskem vrhu, ob boku Avstrije, zato naj bi se na tem področju »evropski sever učil od evropskega juga«. Avstrija podpira predvsem formalno izobraževanje, do katerega imajo dostop starejši, Slovenija predvsem neformalno izobraževanje, ki je nastalo in se je razvijalo predvsem v civilni družbi. Izziv Slovenije je v razvoju obeh vrst izobraževanja starejših (Findeisen, 2009).

»Starost vpliva na udeležbo odraslih v izobraževanju, vendar so razlike znotraj posameznih starostnih skupin mnogo večje kakor razlike med starostnimi skupinami. Starejši, ki so bili v celotnem življenjskem ciklu učno dejavni, bodo sorazmerno dejavni tudi v pozni starosti, spremenijo pa se namen, cilj in intenzivnost njihove dejavnosti« (Kump, 2015, str. 25). Lipič (2017) meni, da starost prinaša številne priložnosti za razvoj posameznika, generacij in družbe. Številne izzive medgeneracijskega povezovanja in sodelovanja na polju izobraževanja prav gotovo nudi vseživljenjsko učenje, ki je danes vodilno načelo vsega učenja in izobraževanja. Vseživljenjsko učenje je tudi pomemben gradnik uspešne starostne integracije, ki ne sme biti omejeno samo na mladost, ampak mora potekati skozi vse življenje in za različne namene.

Retrospektivni pogled Jelenc Krašovec in Kump (2006, str. 24) glede vključenosti starejših v izobraževanje v obdobju 1987 in 1998 pokaže, da se je delež

dejavnih starejših precej zmanjšal, nato pa do leta 2004 spet nekoliko povečal, kar je posledica vpliva ponudbe izobraževanja zanje, ki pa še vedno tako vsebinsko kakor organizacijsko ne odgovarja na potrebe starejših. Nizka vključenost v izobraževanje in usposabljanje se identificira tudi pri starejših delavcih, kar ni le posledica varčevanja podjetij, temveč tudi minimalnih spodbud države, namenjenih zaposlovanju, pa tudi izobraževanju in usposabljanju starejših delavcev (Jelenc Krašovec, 2015).

Izobraževanje starejšim ljudem pomeni način življenja in kakovost izobraževanja odraslih temelji na kakovosti mentorjev in mentoriranja, ki je intimen odnos med mentorjem in učencem. Izobraževanje je še posebej uspešno, če poteka v medgeneracijskem sodelovanju in pomeni običajen pristop k izobraževanju ter prispeva k neodvisnemu individualnemu učenju starejših. Prav zato se subkultura izobraževanja starejših bistveno razlikuje od šolske vzgoje, saj je položaj učenca obrnjen, zato lahko govorimo o v učenca usmerjenem izobraževanju (Kranjc, 2012).

Pripravljenost starejših za organizirano izobraževanje je zlasti povezana z njihovo stopnjo izobrazbe, poklicem, spolom in blaginjo, ne glede na to, kje živijo. Velja torej, da višja kot je stopnja izobrazbe, bolj je verjetno, da se bo oseba vključila v organizirane izobraževalne dejavnosti. Dosedanje raziskave v Sloveniji so pokazale, da imajo starejši, ki se udeležujejo organiziranega izobraževanja, višjo stopnjo izobrazbe, so bogatejši, pogosteje živijo v mestih in so zelo verjetno ženske (Jelenc Krašovec idr., 2014).

Starejši, ki se izobražujejo v poznejših letih, se uspešneje soočijo s spremembami prehoda iz poklicno dejavnega obdobja v čas po upokojitvi in krepijo aktivno staranje. Z izobraževanjem v tretjem življenjskem obdobju se uresničujejo temeljni cilji izobraževanja in učenja, kot so učenje za osebnostni razvoj, učenje za vključenost v družbo, učenje delovanja za skupno dobro, za večjo zaposljivost in za dejavno državljansko (Knežević in Jelenc Krašovec, 2008).

Izziv na področju izobraževanja starejših vidita Šajn in Findeisen (2009) v medgeneracijskem izobraževanju, ki vključuje dve ali več generacij, ki jih združujejo skupni družbeni, politični in gospodarski dogodki, ki se odražajo glede na vplivnost kolektivnega družbenega dogajanja na generacije, istega prelomnega družbenega dogajanja, socialnega in kulturnega konteksta, geografskega izvora, pomena različnih življenjskih obdobji za posamezno generacijo, pomena družine, medsebojnih odnosov, čustvenega odziva na določene dogodke, strahu pred izgubo avtonomnosti in različnih problemskih naravnosti, ki je skupen različnim generacijam.

Pravica do izobraževanja ni omejena samo na šoloobvezne otroke in delovne odrasle, ki potrebujejo usposabljanje in prekvalifikacijo za zaposlitev. Pravzaprav je učenje za vse, ker se mora učenje nadaljevati skozi vse življenje, ne glede na

starost, z zagotavljanjem formalnih in neformalnih priložnosti za učenje v različnih okoljih in okoliščinah (Tam, 2012).

Marsikje v svetu je izobraževalna ponudba za starejše omejena na zasebni sektor in redko je vprašanje učenja starejših izhodišče javne razprave. Zato so potrebne družbene spremembe s premikom od zasebnih odločitev o učenju starejših do javnih ukrepov za bolj vključujoče in podporno učenje in okolje za starejše. Potreben je tudi prehod iz neformalne v formalno sfero, kjer se učenje starejših obravnava kot odgovornost javnih institucij, kot sta univerza ali vlada, ki morata uvajati politike in programe, ki podpirajo vseživljenjsko učenje kot potrebo ljudi, ne glede na starost, sposobnosti in ozadje. Potrebno jih je vključiti, ker imajo sposobnosti za učenje, željo, da se nenehno učijo skozi neko življenjsko dobo in pravico do učenja in interakcije z drugimi v družbi za osebno rast in družbeni razvoj (Tam, 2012).

Na področju izobraževanja starejših se bo potrebno na področju kognitivnih teorij in prakse v prihodnje raziskovalno usmeriti v razvoj strategij učenja in vzpostavljanje metod poučevanja za pomoč starejšim udeležencem izobraževanja, ki se soočajo s starostnim kognitivnim upadom. To bi lahko uporabili v rehabilitacijskih načrtih bolnikov po možganski kapi ali z drugimi možganskimi poškodbami, pri osebah z motnjami pomanjkanja pozornosti ali z demenco povezanimi boleznimi (Graves, 2018).

Raziskave kažejo, da bolj ko so starejši aktivni, zdravi in izobraženi, manjša je poraba družinskih in skupnostnih virov in storitev. Hkrati aktivni in zdravi starejši prispevajo k blaginji skupnosti s svojimi življenjskimi izkušnjami, strokovnim znanjem in veščinami. Potrebno je krepiti vseživljenjsko učenje za blaginjo v skupnosti, saj formalne, neformalne in priložnostne učne dejavnosti starejših spodbujajo aktiven in angažiran življenjski slog, ki ustvarja in ohranja skupnost (Sharan in Kee, 2014).

Vseživljenjsko učenje lahko na številne načine prispeva k dobremu počutju, saj izobraževanje odraslih izpolnjuje subjektivne potrebe, ki se razvijajo s staranjem, in vpliva na družbeni položaj učečih se (Saccomanno, 2015). Prav tako izobraževanje oziroma vseživljenjsko učenje vseh generacij vpliva na uspešnost udeležanja koncepta aktivnega staranja, zato je potrebno v prihodnje več pozornosti usmeriti v prilagoditve sistema izobraževanja in usposabljanja ter vseživljenjskega učenja starejših (Lipič in Grintal, 2020).

3 METODOLOŠKI OKVIR

Raziskava temelji na kvantitativnem metodološkem pristopu. Zastavili smo si štiri hipoteze:

1. Obstajajo razlike v udeležbi starejših ljudi v izobraževanju glede na spol.

2. Obstajajo razlike v udeležbi v izobraževanju med starostnimi skupinami starejših ljudi.
3. Obstajajo razlike v udeležbi starejših ljudi v izobraževanju glede na izobrazbo.
4. Obstajajo razlike v udeležbi starejših ljudi v izobraževanju glede na višino mesečnega dohodka.

Pri pregledu literature smo uporabili deskriptivno metodo, metodo kompilacije in komparacije. V empiričnem delu smo za zbiranje podatkov uporabili metodo anketiranja, ki smo jih s programom Excel obdelali z relevantnimi metodami opisne in sklepne statistike. Uporabili smo hi-kvadratni test, t-test, ANOVA in korelacijsko analizo.

V raziskavi smo kot merski instrument uporabili anketni vprašalnik, ki je vseboval skupaj šest vprašanj: štiri, s katerimi smo zbirali socialno demografske podatke (starost, spol, izobrazba in višina dohodka), in dve vprašanji o vključenosti v izobraževanje v zadnjem izbranem letu in v zadnjih treh izbranih letih. Za dve obdobji smo se odločili, ker smo se želeli čim bolj izogniti možnim individualnim okoliščinam glede udeležbe oziroma neudeležbe v izobraževanju (npr. zaradi zdravstvenih razlogov, različnih vrst odsotnosti ali zadržanosti, izobraževalnih ovir, finančnih omejitev, neustrezne ponudbe izobraževalnih programov ipd.).

V raziskavi smo uporabili enostavno slučajnostno vzorčenje. Podatke smo zbirali v vseh dvanajstih slovenskih statističnih regijah. Sodelovalo je 378 anketirancev, starejših od 65 let.

Spolna struktura kaže, da so sodelovale 203 ženske (53 %) in 175 moških (47 %).

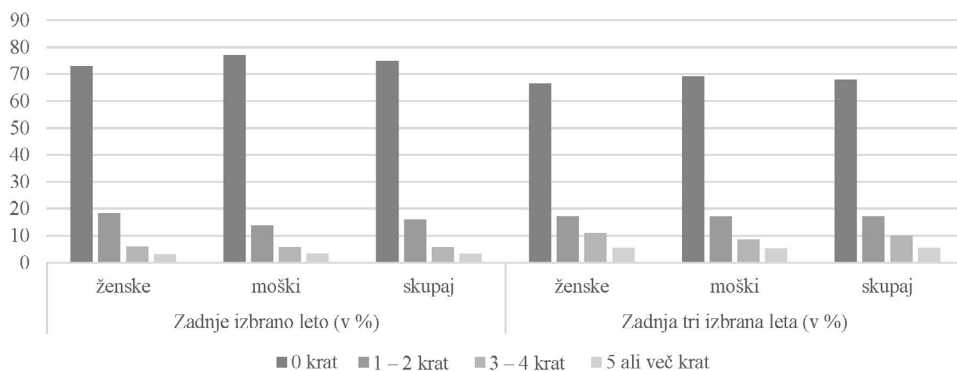
Iz starostne strukture z grupiranjem anketirancev v starostne razrede vidimo, da je 259 anketirancev starih med 65 in 74 let (68,5 %), 98 anketirancev med 75 in 84 let (25,9 %) ter 21 anketirancev 85 let in več (5,6 %).

Izobrazbena struktura je naslednja: brez dokončane ali z dokončano osnovno šolo je 91 anketirancev (24 %), poklicno šolo ima 82 anketirancev (21,6 %), srednjo šolo so zaključili 104 anketiranci (27,5 %), višjo šolo in vse naslednje stopnje pa 101 anketiranec (26,9 %).

Struktura anketirancev glede na dohodek kaže, da jih ima kar 191 (50,5 %) dohodek do 600 evrov mesečno, 106 anketirancev (28 %) med 601 in 900 evri ter 81 (21,5 %) več kot 901 evro mesečno.

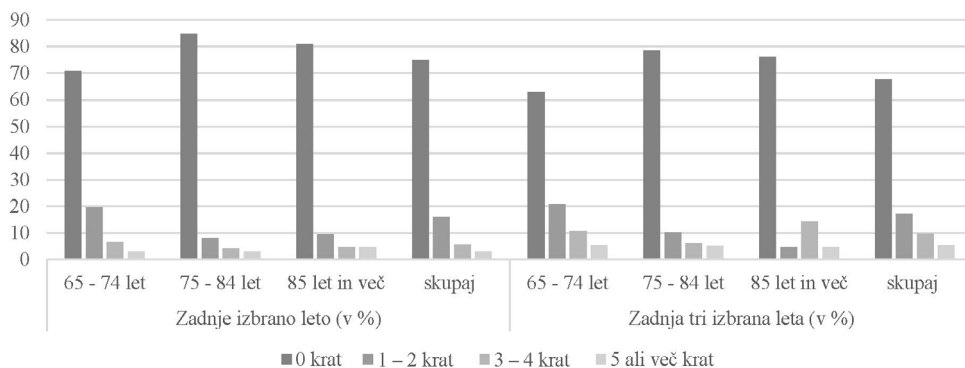
4 REZULTATI

Uvodoma predstavljamo deskriptivno statistiko vključenosti v izobraževanje anketirancev glede na spol, starost, izobrazbo in višino dohodka v zadnjem izbranem letu in v zadnjih treh izbranih letih, kjer smo ločili, ali se oseba ni vključila v izobraževanje, se je vključila enkrat do dvakrat, trikrat do štirikrat in pet ali večkrat v izobraževanje.

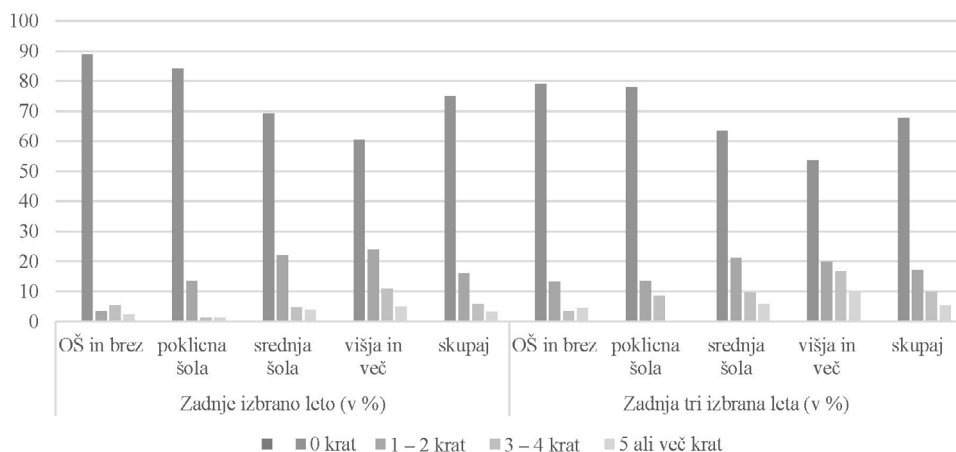
Slika 1: Struktura vključenosti v izobraževanje anketirancev glede na spol v zadnjem izbranem letu in v zadnjih treh izbranih letih

Slika 1 predstavlja spolno strukturo vključenosti anketirank in anketirancev v izobraževanje v zadnjem izbranem letu in v zadnjih treh izbranih letih. Ugotavljamo, da skupaj skoraj tri četrtine starejših v zadnjem izbranem letu in več kot dve tretjini starejših v zadnjih treh izbranih letih ni bilo vključenih v nobeno izobraževanje. Prav tako ugotavljamo, da s pogostostjo vključenosti v izobraževanje pada skupni delež vključenih anketirancev. Ugotavljamo, da se več starejših anketirancev kot anketirank ne vključuje v nobeno izobraževanje. Večja vključenost anketirank v izobraževanje je opazna pri ena do dvakratnem in tri do štirikratnem letnem obisku izobraževanj. Le pri pogostejši vključenosti v izobraževanje, to je pet ali večkratni, so v zadnjem izbranem letu bolj zastopani starejši anketiranci. V splošnem so starejše anketiranke v večjem deležu vključene v izobraževanje kot starejši anketiranci.

Slika 2: Struktura vključenosti v izobraževanje anketirancev glede na starost v zadnjem izbranem letu in v zadnjih treh izbranih letih

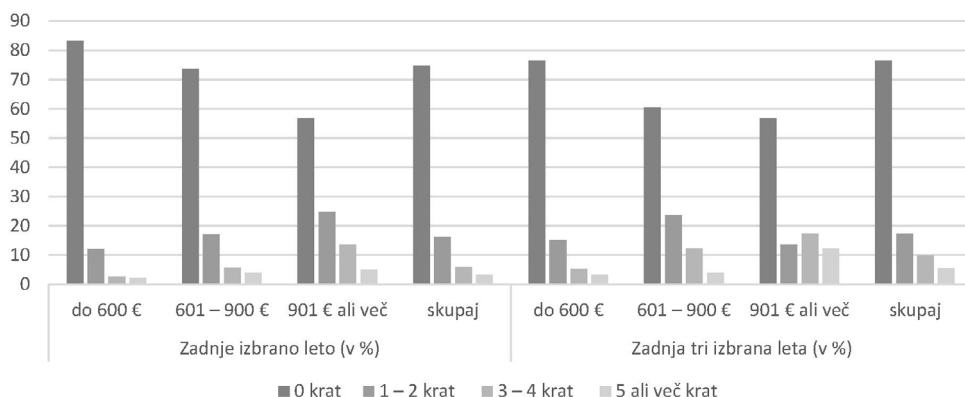
Za natančnejšo starostno strukturo vključenosti v izobraževanje smo vzorec razdelili v tri starostne skupine in sicer stare od 65 do 74 let, od 75 do 84 let in stare 85 let ali več (slika 2). V največjem deležu se v nobeno izobraževanje v zadnjem izbranem letu in v zadnjih treh izbranih letih ni vključila starostna skupina anketirancev od 75 do 84 let, sledi skupina anketirancev stara 85 let ali več. Pri nekajkratni vključenosti v izobraževanje identificiramo razlike v zadnjem in v zadnjih treh izbranih letih. V zadnjem izbranem letu se enkrat do dvakrat in trikrat do štirikrat letno vključujejo največkrat starejši iz starostne skupine od 65 do 74 let, pri pet ali večkratni udeležbi pa presenetljivo anketiranci iz starostne skupine 85 ali več let. V zadnjih treh izbranih letih so anketiranci iz starostne skupine od 65 do 74 let zastopani z največjim deležem vključenosti v izobraževanje ena do dvakrat in pet ali večkrat, medtem ko anketiranci stari 85 let in več pri tri do štirikratni vključenosti.

Slika 3: Struktura vključenosti v izobraževanje anketirancev glede na izobrazbo v zadnjem izbranem letu in v zadnjih treh izbranih letih

V splošnem izobrazbena struktura vključenosti starejših anketirancev v izobraževanje (slika 3), kaže dvoje determinant: prva, nižja kot je izobrazba, večji je delež popolne ne vključenosti starejših anketirancev, in druga, višja kot je izobrazba, višji je delež vključenosti v izobraževanje. Obstajajo razlike v vključenosti v izobraževanje v zadnjem in v zadnjih treh izbranih letih. V zadnjem izbranem letu se ni udeležilo nobenega izobraževanja skoraj devet desetih anketirancev brez končane in s končano osnovno šolo ter tri petine anketirancev z izobrazbo višje šole ali več. Presenetljivo rezultati pri tri do štiri in pet ali večkratni udeležbi v izobraževanje pri prvi in drugi izobrazbeni skupini, kjer so z nižjim deležem vključenosti zastopani anketiranci s poklicno šolo. Ugotavljamo tudi, da v splošnem v okviru posamezne izobrazbene stopnje deleži anketirancev padajo s pogostostjo udeležbe v izobraževanju (posebnost pri najnižji izobrazbeni stopnji pri

tri do štirikratni in pet ali večkratni vključenosti). V zadnjih treh izbranih letih ugotavljamo nekoliko nižje deleže pri popolni ne vključenosti v izobraževanje in nekoliko višje deleže pri ena do dvakratni vključenosti v izobraževanje glede na zadnje izbrano leto.

Slika 4: Struktura vključenosti v izobraževanje anketirancev glede na višino dohodka v zadnjem izbranem letu in v zadnjih treh izbranih letih

Vključenost v izobraževanje smo preverjali tudi glede na višino dohodka anketirancev, kjer smo ločili dohodke do višine 600 evrov, med 601 in 900 evrov ter dohodke višje od 901 evrov (slika 4). Ugotavljamo, da nižji kot je dohodek, višji je delež neudeležbe v izobraževanju v zadnjem in v zadnjih treh izbranih letih. Prav tako ugotavljamo, da se pogostost udeležbe v izobraževanju povečuje z višjim dohodkom. Rezultati kažejo tudi, da se v okviru posameznega dohodkovnega razreda s pogostostjo udeležbe v izobraževanju niža delež vključenih anketirancev.

5 RAZPRAVA

V razpravi predstavljamo preverjanje vseh štirih zastavljenih hipotez. Pri preverjanju prve hipoteze, da obstajajo razlike v udeležbi starejših ljudi v izobraževanju glede na spol, smo uporabili analizo hi-kvadratnega testa. V prvem raziskovalnem koraku smo udeležbo v izobraževanju grupirali glede na to, ali se anketiranke in anketiranci niso udeležili nobenega izobraževanja oziroma so se udeležili eno do dve, tri do štiri ali pet ali več izobraževanj v opredeljenem obdobju. V drugem raziskovalnem koraku smo grupiranje glede udeležbe v izobraževanju poenostavili z oblikovanjem le dveh možnosti: se niso udeležili nobenega izobraževanja in so se udeležili vsaj enega izobraževanja v opredeljenem obdobju. Na osnovi rezultatov tako prvega kot tudi drugega raziskovalnega koraka ugotavljamo, da razlike v udeležbi v izobraževanju glede na spol niso statistično značilne niti v zadnjem izbranem letu ($p = 0,673$) in niti v zadnjih treh izbranih

letih ($p = 0,579$). Prve hipoteze ne moremo potrditi in sprejmemo sklep, da niti v zadnjem izbranem letu in niti v zadnjih treh izbranih letih ne obstajajo razlike v udeležbi v izobraževanju med starejšimi ženskami in starejšimi moškimi. Nasprotno pa Jelenc Krašovec in drugi (2014) izpostavljajo, da je pripravljenost starejših za organizirano izobraževanje povezana s spolom in da se zelo verjetno organiziranega izobraževanja pogosteje udeležijo ženske.

Drugo hipotezo, da obstajajo razlike v udeležbi v izobraževanju med starostnimi skupinami starejših ljudi, smo preverjali z uporabo analize ANOVA. Upoštevali smo tri starostne skupine starejših ljudi in sicer stare med 65 in 74 let, 75 in 84 let ter stare 85 let in več. Tudi pri tej hipotezi smo uporabili dva raziskovalna koraka, kjer smo pri prvem upoštevali štiri možnosti (ni udeležbe, eno do dve, tri do štiri ali pet ali več) in pri drugem le dve možnosti (ni udeležbe, vsaj ena udeležba) pogostosti udeležbe v izobraževanju v opredeljenem obdobju. Na osnovi rezultatov tako prvega kot tudi drugega raziskovalnega koraka ugotavljamo, da razlike v udeležbi v izobraževanju med starostnimi skupinami starejših ljudi niso statistično značilne niti v zadnjem izbranem letu ($p = 0,382$) in niti v zadnjih treh izbranih letih ($p = 0,129$). Tudi druge hipoteze ne moremo potrditi in sprejmemo sklep, da niti v zadnjem izbranem letu in niti v zadnjih treh izbranih letih ne obstajajo razlike v udeležbi v izobraževanju med starejšimi, starimi med 65 in 74 let, 75 in 84 let ter 85 let in več. Glede na spoznanja Kump (2015), da starost vpliva na udeležbo odraslih v izobraževanju, in Lipič (2017), da starost prinaša številne priložnosti za razvoj posameznika, generacij in družbe, smo pričakovali drugačne rezultate naše raziskave. Tam (2012) opozarja, da je potrebno oblikovati podporno okolje za vseživljenjsko učenje ne glede na njihovo starost, sposobnosti in ozadje.

Pri preverjanju tretje hipoteze, da obstajajo razlike v udeležbi starejših ljudi v izobraževanju glede na izobrazbo, smo uporabili analizo hi-kvadratnega testa. Izvedli smo tudi korelacijsko analizo s Spearmenovim koeficientom korelacije za neparametrške stopnje povezanosti dveh ordinalnih spremenljivk. Izobrazba je bila prva ordinalna spremenljivka (možnosti: brez dokončane ali z dokončano osnovno šolo, poklicna šola, srednja šola, višja šola in vse naslednje stopnje) in udeležba v izobraževanju, kjer smo pri slednji ločili dva raziskovalna koraka (prvi korak: ni udeležbe, eno do dve, tri do štiri ali pet ali več udeležb; drugi korak: ni udeležbe, vsaj ena udeležba). Na osnovi Spearmenovega koeficienta korelacije ugotavljamo statistično značilno šibko povezanost med spremenljivko izobrazba in spremenljivko udeležba v izobraževanju v zadnjem izbranem letu ($\rho = 0,271$; $p = 0,000$) ter tudi statistično značilno šibko povezanost med spremenljivko izobrazba in spremenljivko udeležba v izobraževanju v zadnjih treh izbranih letih ($\rho = 0,251$; $p = 0,000$). Na osnovi rezultatov prvega in drugega raziskovalnega koraka ugotavljamo, da so razlike v udeležbi starejših ljudi v izobraževanju glede na izobrazbo statistično značilne v zadnjem izbranem letu ($p_{(1. korak)} = 0,000$; $p_{(2.$

korak) = 0,000) in v zadnjih treh izbranih letih ($p_{(1. \text{ korak})} = 0,001$; $p_{(2. \text{ korak})} = 0,000$). Zato lahko tretjo hipotezo potrdimo in sprejmemo sklep, da obstajajo razlike v udeležbi starejših ljudi v izobraževanju glede na njihovo doseženo izobrazbo. Naše ugotovitve sledijo ugotovitvam Jelenc Krašovec idr. (2014), da višja kot je stopnja izobrazbe, bolj je verjetno, da se bo oseba vključila v organizirane izobraževalne dejavnosti.

Četrto hipotezo, da obstajajo razlike v udeležbi starejših ljudi v izobraževanju glede na višino mesečnega dohodka, smo preverjali z uporabo analize hi-kvadrat testa. Tudi pri tej hipotezi smo izvedli korelacijsko analizo s Spearmenovim koeficientom korelacije za neparametrške stopnje povezanosti dveh ordinalnih spremenljivk – višina mesečnega dohodka (do 600 evrov, med 601 in 900 evrov, 901 in več evrov) in pogostost udeležbe v izobraževanju (prvi korak: ni udeležbe, eno do dve, tri do štiri ali pet ali več udeležb; drugi korak: ni udeležbe, vsaj ena udeležba). Na osnovi Spearmenovega koeficienta korelacije ugotavljamo statistično značilno šibko povezanost med spremenljivko višina mesečnega dohodka in spremenljivko udeležba v izobraževanju v zadnjem izbranem letu ($\rho = 0,260$; $p = 0,000$) ter tudi statistično značilno šibko povezanost med spremenljivko višina mesečnega dohodka in spremenljivko udeležba v izobraževanju v zadnjih treh izbranih letih ($\rho = 0,219$; $p = 0,000$). Na osnovi rezultatov prvega in drugega raziskovalnega koraka ugotavljamo, da so razlike v udeležbi starejših ljudi v izobraževanju glede na višino mesečnega dohodka statistično značilne v zadnjem izbranem letu ($p_{(1. \text{ korak})} = 0,000$; $p_{(2. \text{ korak})} = 0,000$) in v zadnjih treh izbranih letih ($p_{(1. \text{ korak})} = 0,000$; $p_{(2. \text{ korak})} = 0,001$). Četrto hipotezo na osnovi teh rezultatov lahko potrdimo in sprejmemo sklep, da obstajajo razlike v udeležbi starejših ljudi v izobraževanju glede na višino mesečnega dohodka, bodisi do 600 evrov, med 601 in 900 evrov, bodisi 901 evrov in več. Jelenc Krašovec (2015) opozarja, da je nizka vključenost v izobraževanje pri starejših posledica njihovega slabšega gmotnega položaja in minimalnih spodbud države za izobraževanje starejših. In tudi, da so tisti starejši, ki se vključijo v izobraževanje, v primerjavi s tistimi, ki se ne vključujejo, bogatejši (Jelenc Krašovec idr., 2014). Sharan in Kee (2014) ugotavljata, da je potrebno krepiti vseživljenjsko učenje za blaginjo v skupnosti. Starejši, ki se izobražujejo v poznejših letih, se uspešneje soočijo s spremembami prehoda iz poklicno dejavnega obdobja v čas po upokojitvi (Knežević in Jelenc Krašovec, 2008).

6 ZAKLJUČEK

Podobno kot rezultati naše raziskave tudi Strategija dolgožive družbe (UMAR, 2017, str. 41) ugotavlja, da delež vključenih v vseživljenjsko učenje v Sloveniji s starostjo upada. Še več, avtorji strategije ugotavljajo, da v Sloveniji ta delež upada hitreje kot v drugih državah. Zato je vključenost starejših v vseživljenjsko učenje

oziroma usposabljanje pomembno za njihovo delovno aktivnost in produktivnost na delovnem mestu ter vključenost v družbo. Za prilagajanje spremembam na delovnih mestih, ki jih povzroča digitalizacija, bo potrebno pridobivanje novih znanj – tudi pri starejših.

Zato je na področju vseživljenjskega izobraževanja in učenja potrebno po Lipič (2015) slediti ustvarjanju pogojev za družbeno uveljavljanje starejših nasploh – za njihovo popolno afirmacijo v družbo, socialno vključenost in kakovostno življenje. Zato je potrebno strateško načrtovano pristopiti k oblikovanju splošnih družbenih razmer za kakovostno participativno vlogo starejših v izobraževanju in vseživljenjskem učenju, da izrazijo svoja izobraževalna pričakovanja, motive in potrebe. Pri tem je potrebno upoštevati tudi rezultate naše raziskave, ki kažejo na statistično značilne razlike v vključenosti starejših v izobraževanje glede na izobrazbo in višino mesečnega dohodka, medtem ko nismo potrdili teh razlik glede na spol in starost starejših. Prav zato je potrebno pristopiti k snovanju inovativnih in vključujočih izobraževalnih programov, ki bodo zanimivi in privlačni za starejše različnih izobrazbenih stopenj in ki ne bodo diferencirali starejših glede na njihovo finančno stanje. To je izziv za doktrino izobraževanja starejših na eni in širše izobraževalno okolje na drugi strani.

Izzivi sedanjega časa na področju vključevanja starejših v izobraževanje so povezani še s soočanjem z novim koronavirusom, ki je ob upoštevanju zaščitnih ukrepov še dodatno izključilo starejše iz procesa vseživljenjskega izobraževanja. S posledičnim prehodom na izobraževanje na daljavo so starejši še dodatno izobraževalno izključeni zaradi njihove slabše informacijske pismenosti na eni in slabše dostopnosti do sodobne informacijsko komunikacijske tehnologije na drugi strani. Pri tem je potrebno še posebej okrepiti medgeneracijski izobraževalni dialog, saj mladi pogosto opogumijo starejše za inovativne izobraževalne prakse, kar posledično izboljša njihovo dostopnost in vključenost v izobraževanje ter prispeva k višji ponudbi in kakovosti izobraževanja starejših.

Z raziskavo ugotavljamo, da se razlike v vključenosti starejših v izobraževanje kažejo glede na izobrazbeno strukturo starejših. Potrebno se je zavedati, da marsikateri starejši v svoji mladosti ni imel možnosti za izobraževanje in priložnosti za doseganje višje stopnje izobrazbe, kar bi lahko ob ustrezni motivaciji in podpori udeleževal v starosti z vključevanjem v različne oblike formalnega in drugega izobraževanja. Na to nas pogosto opozarjajo npr. univerze za tretje življenjsko obdobje in druge relevantne izobraževalne institucije. Tukaj je vsekakor potrebna raznovrstna in na strokovnih izhodiščih utemeljena podpora države in lokalnih skupnosti.

Z raziskavo tudi ugotavljamo, da obstajajo razlike v vključenosti v izobraževanje starejših glede na višino njihovega mesečnega dohodka. To je še posebej očitno v današnjem času, ko se med starejšimi vse pogosteje identificira zdrs v revščino (Rosič idr., 2019) kot ena najbolj razširjenih izobraževalnih ovir med

starejšimi, zaradi česar so omejeni zgolj na zadovoljevanje osnovnih »preživetvenih« potreb, med katerimi pogosto izpadejo izobraževalne potrebe in motivi.

V raziskavi, ki temelji na statistični analizi podatkov, zbranih med 378 starejšimi anketiranci, smo se omejili le na štiri dejavnike, in sicer spol, starost, izobrazbo in višino mesečnega dohodka, ki tudi po izsledkih drugih raziskav prispevajo k razlikam v vključenosti starejših v izobraževanje. Raziskovalna spoznanja so dobro izhodišče za snovanje novih kampanj osveščanja starejših o pomenu izobraževanja in novih pristopov za krepitev vključenosti starejših v izobraževalne programe tako Socialne zbornice Slovenije in Gerontološkega društva Slovenije, kakor drugih relevantnih deležnikov na področju izobraževanja starejših. V prihodnje bi veljalo raziskavo razširiti še s kvalitativnim raziskovalnim pristopom, s katerim bi identificirali še druge dejavnike (npr. mestno proti podeželskemu okolju bivanja starejših ipd.), kar bi prispevalo h kompleksnejši sliki razumevanja fenomena izobraževanja starejših v slovenskem okolju.

LITERATURA

- Bračun Sova Rajka, Nives Ličen, Dušana Findeisen in Urša Kramberger (2015). Personal Experience of Education for Formaly Organised Older Volunteering. V: *Review of European Studies*, 7 (11), str. 166–174.
- Findeisen Dušana (2009). Izobraževanje starejših odraslih in pomen njihovega izobraževanja za njih same ter družbo. V: *Andragoška spoznanja*, 15 (3), str. 12–21.
- Graves Mackenzie Robinson (2018). Lifelong learning: applying cognitive load theory to elder learners suffering from age-related cognitive decline. V: *SFU educational Review*, 11 (1), str. 91–97.
- Jelenc Krašovec Sabina in Sonja Kump (2006). Vloga izobraževanja starejših odraslih pri spodbujanju njihove družbene v vključenosti. V: *Andragoška spoznanja*, 13 (4), str. 18–30.
- Jelenc Krašovec Sabina, Marko Radovan, Špela Močilnikar in Simona Šegula (2014). Ali so društva pomembna za učenje starejših v skupnosti? V: *Andragoška spoznanja*, 20 (3), str. 9–26.
- Jelenc Krašovec Sabina (2015). Izobraževanje in usposabljanje starejših delavcev – mednarodna primerjava. V: *Andragoška spoznanja*, 21 (2), str. 29–46.
- Knežević Sanja in Sabina Jelenc Krašovec (2008). Izobraževanje starejših kot možnost za dejavno staranje in osebno rast. V: *Andragoška spoznanja*, 14 (1–2), str. 33–42.
- Kranjc Ana (2012). Starejši odrasli kot posebno učno občinstvo. V: *Andragoška spoznanja*, 18 (3), str. 25–37.
- Kump Sonja (2015). Vpliv izobrazbe in spretnosti starejših na individualno in družbeno blaginjo. V: *Andragoška spoznanja*, 21 (2), str. 9–27.
- Lipič Nikolaj (2015). The perception of secondary school students towards old population in Slovenia in the context of intergenerational coexistence. V: Marija Ovsenik in Rok Ovsenik (ured.): *Quo vadis ageing?*, str. 141–173. Maribor: Alma Mater Europaea - Evropski center; Maribor.
- Lipič Nikolaj (2017). Vseživljenjsko učenje kot priložnost za izboljšanje socialne vključenosti in medgeneracijskega sodelovanja. V: Bojana Filej (ured.): *Zbornik prispevkov z recenzijo. 5. mednarodna znanstvena konferenca za človeka gre: interdisciplinarnost, transnacionalnost in gradnja mostov*, str. 557–564. Maribor: Alma Mater Europaea – Evropski center, Maribor.
- Lipič Nikolaj in Barbara Grintal (2020). Mestna občina Ljubljana – učeča se občina tudi za starejše v konceptu aktivnega staranja. V: Nikolaj Lipič (ured.): *Aktivno staranje v Mestni občini Ljubljana – izziv znanosti*, str. 15–28. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- Rosič Jasmina, Martina Trbanc, Simona Smolej Jež in Barbara Kobal Tomc (2019). *Spremljanje uresničevanja in doseganja ciljev Resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020: končno poročilo*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

- Saccomanno, Benjamin (2015). How Trainees Commit to Learning as Seen through the Eyes of their Trainers. V: *Savoirs*, 39 (3), str. 65–87.
- Sharan B. Merriam in Youngwha Kee (2014). Promoting Community Wellbeing: The Case for Lifelong Learning for Older Adults. V: *Adult education quarterly*, 64 (2), str. 128–144.
- Šajn Anja in Dušana Findeisen (2009). Pomen življenjske poti in generacijskih značilnosti za načrtovanje medgeneracijskega izobraževalnega programa. V: *Andragoška spoznanja*, 15 (3), str. 58–64.
- Tam Maureen (2012). Lifelong learning for elders in Hong Kong: policy and practice. V: *International Journal of Lifelong Education*, 31 (2), str. 157-170.
- Urad RS za makroekonomske analize in razvoj [UMAR]. 2017. *Strategija dolgožive družbe*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije.
- White Riley Matilda in John W Riley (2000). Age Integration: Conceptual and Historical Background. V: *The Gerontologist*, 40 (3), str. 266–270.

Naslov avtorjev:

Dr. Nikolaj Lipič: nikolaj.lipic@gmail.com

Vilko Kolbl, mag.: vilko.kolbl@szslo.si; Socialna zbornica Slovenije, Ukmarjeva ulica 2, 1000 Ljubljana